

Kâzım Fikri Özalp (1882-1968)

Asker, Siyasetçi ve Devlet Adamı.

1882 yılında Makedonya bölgesindeki Köprülü şehrinde doğmuştur. Babası İsmail Nazmi Bey, Süvari Albayıdır. Annesi Yıldız Hanım da asker bir aileden gelmektedir. Aile, Alpoğulları ismini kullanmaktadır. Rumeli'ye Karaman'dan göçmüşlerdir. Balkanlardaki kayıplar neticesinde, önce Selanik'e daha sonra İzmir'e göç etmişlerdir. Kazım'ın çocukluk yılları, pek çok Rumeli şehri gibi farklı kültürlerin ve etnik grupların bir arada bulunduğu Köprülü şehrinde geçmiştir.

Asker bir ailenin mensubu olmasının da etkisi ile eğitimini askeri okullarda almıştır. Üsküp Askeri Rüştiyesini bitirmiştir. Ardından 1896 yılında Manastır Askeri İdadisine kaydolmuştur. Burada kendisinden bir yıl önce kaydolan Mustafa Kemal ile tanışmış ve zamanla arkadaşlıkları ilerlemiştir. Bu arkadaşlık, Kazım Bey'in 1900 yılında girdiği Harbiye'de de devam etmiştir. 1902'de Kazım Bey, Mülazım-ı Sani (İkinci Mülazım) olarak Erkan-ı Harbiye Namzedi Mektebine ayrılmıştır. 1903'te Üsteğmenliğe yükselen Kazım Bey, 1905'te Mümtaz (Kurmay) olarak Harp Akademisini başarıyla bitirmiştir.

1906'da yüzbaşı olarak ilk görev yeri olan 3. Ordu 36. Alay 1. Tabur 2. Bölük kumandanlığına atanmıştır. İlk vazifesi, Bulgar çetelerinin faaliyetlerine karşı Selanik ve Karasulu istasyonları arasındaki demiryolu hattının korunmasıdır. Bu görevi sırasında İttihat Terakki Cemiyeti'ne üye olmuştur. Cemiyetin Selanik'te toplanan ilk kongresine Şam'dan gelen Mustafa Kemal ile birlikte katılmıştır. Mustafa Kemal, kongrede askerlik ve siyasetin ayrılması yönünde bir konuşma yapmış ve bu yönde bir teklifte bulunmuş ancak reddedilmiştir. 1908 Nisanında Serez Redif Fırkası Erkânı Harbiye'sine tayin olan Kâzım Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Serez şubesini kurmuştur. Meşrutiyetin ilanının ardından çıkan 31 Mart isyanını bastırmak üzere toplanan askeri ve sivil kuvvetlere fırkası ile birlikte katılarak Serez'den İstanbul'a gelmiştir. Menlik'te bulunan Bulgar çete reisi Sandanski'yi ikna ederek emrindeki Bulgar çeteleri ve bazı sivil Rum silahlıları da isyanı bastırmak için İstanbul'a giden kuvvetlere dâhil etmiştir. Özalp, Meşrutiyetin olumlu havasının dağılmasının ardından Arnavutluk'ta çıkan isyanı bastırmak için ilk gönderilen kuvvetlerin başarısız olması üzerine Mahmut Şevket Paşa kumandasında Selanik ve Trakya'dan toplanan ve isyanı bastıran kuvvetler içerisinde Mustafa Kemal ile birlikte yer almıştır. 1910 Temmuzunda hükümete karşı ayaklanan Sandanski'nin önderliğindeki Bulgar çetecilerle mücadele için Menlik Kazası kaymakamlığına, 1911 Kasımında da Selanik Vilayeti Takip Kuvvetleri Kumandanlığına ve Vilayet Komisyonu azalığına tayin olmuştur. Burada Bulgar ve Rum çeteleriyle mücadele etmiştir. Selanik'te bulunduğu sırada Mustafa Kemal'in de içinde bulunduğu arkadaş grubuyla vakit geçirmekte, memleket meseleleri hakkında fikir teatisinde bulunmaktadırlar.

Kazım Bey, Balkan Harbinin patlak vermesi üzerine 1912 Eylülünde Vardar Ordusu 5. Kolordu Erkânı Harbiye'sine tayin olmuştur. Kumanova, Pirlepe ve Manastır muharebelerinde görev almıştır. Neredeyse dağılmış durumda olan Osmanlı ordusu Arnavutluk'taki Berat sancağının yakınlarına kadar çekilmiştir. Yüzbaşı Kâzım Bey, Sırp'ların daha güneye inmelerini önlemek için, İskarapar'a giderek Bektaşî dedelerinin de yardımıyla topladığı Arnavut gönüllülerle Sırp'lara karşı çarpışmıştır. Bu arada tifüs hastalığına yakalanarak bir süre hasta yatmıştır. İyileşir iyileşmez görevine dönmüş ve 1913 Haziranında İstanbul'dan Edirne'ye doğru yürüyen Enver Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerinin sol cenah Erkan-ı Harbiye'sinde görev almış ve Edirne'nin 21 Temmuz 1913'te Bulgar işgalinden kurtarılmasını sağlayan harekâta bulunmuştur. Balkan savaşları sırasında gösterdiği başarılar nedeniyle kıdem terfi almıştır. Ancak Rumeli'nin kaybı ile neticelenen savaşlar sonrası yeni bir görev yeri belirlenmesi gerekmektedir. İstanbul'a dönüş yolunda

Gelibolu'da görevli bulunan Mustafa Kemal ile görüşmüş ve aynı karargâha tayinini istemeye karar vermiştir. İstanbul'a ulaşan Kazım Bey'in bu isteği gerçekleşmemiş ve 1913 Aralığında İstanbul Merkez Kumandanı muavinliği görevine tayin edilmiştir.

4 Mart 1914'te ise binbaşılığa terfi ederek Van Jandarma Alay Komutanlığına Tayin olmuştur. Bu görevine başlamasının ardından kısa bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı patlak vermiş ve Osmanlı Devleti, savaşa dâhil olmuştur. Bunun üzerine Binbaşı Kazım Bey, bölgedeki Jandarma taburlarıyla hudut bölüklerini de emri altında toplayarak Van Seyyar Jandarma Fırkasını kurmuştur. 1915 Nisanı ortasında Van'da bulunan Ermeniler, Rusların tahriki ve büyük savaşı bir fırsat olarak görerek ayaklanmışlar; karakollara, resmi binalara ve Türk köylerine saldırmışlardır. Kazım Bey, kendisine bağlı kuvvetlerle isyanı bastırmak için mücadele etmiştir. İsyanı desteklemek için gelen Rus kuvvetleriyle Rumiye, Hoy, Saray ve Van yakınlarındaki muharebelerde başarılı olmuş ve bu başarıları neticesinde 7 Mayıs 1915'te kaymakamlığa (yarbaylığa) terfi etmiştir. Yine Ruslarla girdiği Erzurum ve Kemah yakınlarındaki çarpışmalar nedeniyle de Gümüş muharebe imtiyaz madalyası, 1916 Temmuz ve 1917'de birer kıdem terfi alarak 1 Eylül 1917'de Miralaylığa (Albaylığa) terfi etmiştir.

1917 Aralığında Tirebolu merkezli 37. Kafkas Kumandanlığına tayin olmuştur. Bu sırada Ruslarla Osmanlı Devleti arasında 18 Aralık 1917'de Erzincan Ateşkese imzalanmıştır. Ateşkese göre Rus askerleri, üç ay içerisinde Osmanlı topraklarını terk edecekler ancak Osmanlı askerleri kalıcı barış yapılana kadar boşaltılan yerlere giremeyecektir. Barış antlaşması için görüşmeler başlamıştır. Rusların bu görüşmeleri Şubat 1918'de terk etmeleri üzerine Osmanlı kuvvetleri harekete geçmiştir. 10. ve 3. Kafkas fırkaları da Kazım Bey'in emrine verilerek Trabzon ve Batum'un alınması ile görevlendirilmiştir. Rus kuvvetlerinin karşı koymaması ile Trabzon rahatça geri alınmıştır. Buna karşın Batum'da yeni kurulan Gürcü Hükümetinin ve Rusların mukavemeti neticesinde önemli muharebeler yaşanmış ancak Miralay Kazım Bey emrindeki kuvvetler, Batum'a girerek Çürüksu ve Kütayis'e kadar ilerlemiştir. Bu muharebelerdeki başarıları nedeniyle Miralay Kazım Bey, 1918 Mayısında 3. Rütbe Kılıçlı Mecidi ve bir yıl kıdem terfi almıştır. 1918 Haziranında kendisine Altın Liyakat Harp ve Leopold Şövalye madalyaları verilmiştir. Kazım Bey, Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar Batum'da kalmıştır. Mondros Mütarekesi imzalanmadan biraz önce Şarköy'deki 60. Fırka Kumandanlığına tayin edilmiştir. Mütareke hükümlerinin ağırlığı ve askeri hükümlerle ilgili gelen emirleri uygulama zorunluluğu karşısında Anadolu'da bulunmayı uygun görerek bir buçuk ay izin almış ve ailesini de görmek için İzmir'e gitmiştir.

İzmir'de bulunduğu sırada Yunanlılar tarafından şehrin işgal edileceği söylentilerinin üzerine aktif bir rol üstlenerek şehrin bazı ileri gelenleri ve vatanseverler ile ortak hareket ederek toplantılar düzenlemiş ve Reddi İlhak Cemiyetinin kuruluş sürecinde bulunmuştur. 14 Mayıs 1919'daki büyük Maşatlık Mitingine kardeşleri ile birlikte katılmıştır. Ancak yapılan hazırlıkların ve eylemlerin işgale karşı koymak için yeterli olmadığını müşahade ederek Menemen'e geçme kararı almıştır. Çevresindekilere de kendisini birer vasıta bularak takip etmelerini istemiştir. Orada birleşip ortak hareket etmeyi düşünmektedir. Menemeni tercih etmesinde kardeşi Asım Bey'in Menemen Jandarma Alay Komutanı olması etkili olmuştur. 15 Mayıs sabahı Yunan kuvvetleri İzmir'i işgal ederken diğer kardeşi Yedek Subay Fethi ile birlikte sivil kıyafetlerle Menemen'e geçmiştir. Burada kardeşi Jandarma Kumandanı Asım Bey ve Van'da görev yaparken tanıştığı eski arkadaşı Menemen Kaymakamı Kemal Bey ile buluşarak İzmir'in durumu ve işgal ile ilgili bilgi almış ve işgallere karşı halkı, eski asker ve subayları teşkilatlandırmak üzere Manisa, Kırkağaç, Soma ve Balıkesir üzerinden Bandırma'ya gitmiştir. Yolda gördüğü tablo ve görüştüğü kişiler Kazım Bey'i mücadele için ümitlendirmiştir. Bandırma, 61. Tümenin merkezidir. Batı Anadolu'da hızla genişleyen Yunan işgaline karşı direnişi buradan yürütme

kararı almıştır. Dağınık bir halde bulunan 61. Tümenin subay ve erlerini teşkilatlandırarak oluşturulacak bir milli kuvvet ile Yunanlılara karşı koymayı planlamıştır. Bunun için 61. Tümen komutanlığının kendisine verilmesinin uygun olacağını düşünmektedir. Kılık ve kimlik değiştirerek İstanbul'a gitmiş ve Erkan-ı Umumiye reisi Cevat Paşa ile görüşmüş; İzmir ve çevresinde yaşananlar ile ilgili detaylı bilgi aktarmış ve dağınık asker ve subayların derhal milli bir hüviyet alarak küçük müfrezeler ile Yunan işgaline karşı direnmelerinin lüzumunu belirten bir rapor hazırlamıştır. Görüşmenin neticesinde Kazım Bey, 61. Fırka kumandanlığına vekil olarak tayin edilmiş ve Bandırma'ya dönerek 2 Haziran 1919'da komutayı devralmıştır. Subayların yönetiminde kuvvetler hazırlayarak, Yunan işgal bölgelerinde millî müfrezeler oluşturmaya başlamıştır. Bu çerçevede Balıkesir'de "Millî Alay" adıyla bir kuvvet oluşturulmuştur. 61. Tümen Kumandanı Kâzım Bey'in bölgedeki çalışmaları, Balıkesir'i önemli bir askerî ve sivil direniş merkezi durumuna getirmiştir. Ayvalık, Soma, Akhisar gibi işgal bölgelerinde nizamiye kuvvetleri yanında genellikle subaylar yönetiminde milis kuvvetlerinin yer aldığı milli kuvvetler meydana getirilmiştir.

28 Haziran 1919'da Ayvalık, Soma, Akhisar mıntıklararı ile Balıkesir'e bağlı diğer kazaların temsilcilerinin katıldığı Balıkesir Kongresi toplanmıştır. Kongre 12 Temmuz'a kadar devam etmiştir. Reddi İlhak heyeti oluşturularak başkanlığına da Hacim Muhittin Bey getirilmiştir. Ancak kongrenin kapsamı yeterli görülmemiş ve 26-30 Temmuz tarihleri arasında Balıkesir çevresinden 18 kaza ve nahiyeden gelen temsilcilerle ikinci bir kongre daha toplanmıştır. Bu kongreye kaza ve nahiyelerden gelen temsilcilerin yanında mutasarrıf Hilmi Bey, 61. Tümen Kumandanı Kâzım Bey, İzmir Türk Ocağından Vasıf Bey (Çınar), Maliye Müfettişi Muvaffak ve İhsan beyler de katılmışlardır. Kâzım Bey ve Hacim Muhittin Bey önderliğinde kongre çalışmaları dışında zaman zaman toplanıp strateji oluşturmaya çalışılmıştır. Aynı tarihlerde Mustafa Kemal'in katılımı ile Erzurum Kongresi toplanmıştır. Balıkesir'deki üçüncü kongre ise 16-22 Eylül günlerinde düzenlenmiştir. Bu kongrede muhalif sesler çıkmasına rağmen, Hacim Muhittin Bey ve Kâzım Bey'in ağırlık koymasıyla Sivas Kongresi yanında yer alınması fikri benimsenmiştir. 19 Kasım 1919 da Balıkesir'de toplanan Reddi İlhak Cemiyeti kongresinde ise teşkilatın Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını almasına karar verilmiştir. Kazım Bey'in de başında bulunduğu Balıkesir hareketi, Mustafa Kemal'in başında bulunduğu merkezi kurtuluş hareketinden bağımsız bir hareket görünümündedir. Amaç, zihniyet ve eylem tarzı açısından aynı olmakla birlikte henüz bir organik bağ kurulmamıştır. Bununla birlikte Kazım Bey, bütün bu gelişmeler sırasında Mustafa Kemal ile iletişim halindedir. Öyle ki Mustafa Kemal, Amasya görüşmeleri, Meclis-i Mebusan'ın toplanma yeri ve mebus seçimleri hususunda Kazım Bey'i bilgilendirmiştir. Zaten bu durum çok uzun sürmeyecek ve İstanbul'un işgali sonrasında 22 Mart 1920'de İzmir Şimal Mıntıkası Kuva-yı Millîye Heyet-i Umumiyesi adıyla Balıkesir'de toplanan kongrede Sivas Kongresi'nin millî birliği ve istiklalin muhafazası uğrunda kabul ettiği maksatlara ve siyasi emellere tamamen iştirak etme kararı alınacaktır. Kazım Bey işgal sonrası, bir beyanname yayınlayarak İstanbul'da meşru bir hükümet kurulana kadar bütün makam ve mercilerin kendisinden gelecek emirlere riayet edilmesini isteyecektir. Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılması hazırlıkları devam ederken Mustafa Kemal, telgraf vasıtasıyla Kazım Bey'den Karesi Livasından mebus seçilmesini, bu gerçekleşikten sonra cephedeki görevine devam etmesini bildirmiştir. Böylece Kazım Bey, Karesi mebusu olmuş ancak meclise katılmamıştır. Hatta Meclis açıldığı gün, Balya'da eşkiya ile çarpışmaktadır. Nisan ayı boyunca da Anzavur, Gavur İmam isyanları ve Yunan kuvvetleriyle mücadele etmiştir.

TBMM'nin açıldığı sırada devam eden San Remo Konferansında Osmanlı Devleti ile yapılacak barışın şartları belirlenmiş ve 11 Mayıs'ta Osmanlı temsilcilerine sunulmuştur. Temsilci Tefvik Paşa'nın şartları ağır bulması ve antlaşmayı imzalamaya yanaşmaması üzerine 20 Haziran'da genel bir Yunan taarruzu başlamıştır. Kazım Bey, taarruzun başlamasından biraz önce TBMM tarafından İzmir Şimal Cepheleri Kumandanlığına tayin olmuştur. Ancak İzmir Cephesi

ve hattı tamamen çökmüş, 30 Haziranda Balıkesir işgal edilmiştir. Bunun üzerine Kazım Bey, Eskişehir'e gelmiştir. Burada toplanmış olan silahlı ve silahsız halk ile Batı cephesinden gelen asker ve subaylardan mürekkep bir nizamiye alayı ile milli müfrezeler meydana getirmiştir. Oluşturduğu bu kuvvetle Bilecik'e gitmiştir. Burada 11. Fırka Kazım Bey'in emrine verilmiştir. Bütün bu kuvvetlerle Ertuğrul Grubu'nu oluşturmuştur. Karargâhını Bilecik'e kurarak hızlı bir teşkilatlanmaya girmiştir. İlerleyen Yunan kuvvetlerini, Yenişehir İnegöl hattında durdurmuştur. 24 Ekim 1920'de Gediz taarruzuna Ertuğrul grubunun başında katılmıştır. Harekât sırasında Çerkez Ethem'in Kuva-yı Seyyare birlikleri ve düzenli kuvvetler arasında çıkan ikilik neticesinde cephe komutanı Ali Fuat Paşa, Moskova büyükelçiliğine atanmıştır. Boşalan Batı Cephesi komutanlığına getirilen İsmet Bey, 10 Kasım 1920'de Eskişehir'e gelmiştir. Bu gelişmeler üzerine Kazım Bey, Mustafa Kemal'e bir mektup yazarak Karesi vekili olarak bir süre TBMM çalışmalarına katılma isteğini belirtmiş ve 22 Kasım'da cephedeki görevinden ayrılarak Ankara'ya hareket etmiştir. Kazım Bey'in ayrılması üzerine, Aralık ayında Ertuğrul grubu lağvedilmiştir.

Batı cephesinde yaşanan değişiklikler, Çerkez Ethem'in önemli bir soruna dönüşmesinin önüne geçememiştir. Meselenin halli için Mustafa Kemal devreye girmiş ve 3 Aralık 1920'de Eskişehir'de bir toplantı ayarlamıştır. Mustafa Kemal, bu toplantıya Kazım Bey'in de katılmasını istemiştir. Ancak Ethem son anda toplantıya katılmaktan vazgeçerek Eskişehir'den Kütahya'ya geçmiştir. Bunun üzerine Ethem'in kardeşi milletvekili Reşit Bey, Ethem ile görüşmesi için Kütahya'ya gönderilmiştir. Yanında Kazım Bey'in bulunması uygun görülmüştür. Kazım Bey, bu süreçte Ethem ve kardeşleri ile görüşmek için iki kez Kütahya'ya gitmiştir. İlk görüşmede Ethem, bazı taleplerde bulunmuştur. Bunlardan biri de Güney cephesi komutanlığına Refet Bey yerine Kazım Bey'in atanmasıdır. İkinci görüşmede ise Cephe Kumandanının emirleri dâhilinde hareket edeceğini ve meselenin son bulacağına dair Kazım Bey'e teminat vermiş ancak bunun arkasında durmamıştır. Üçüncü bir görüşme için Ethem'in Kazım Bey'i talep etmesi ise Mustafa Kemal tarafından uygun görülmemiş, rehin alınabileceği ve imzasının kullanılabilmesi ihtimali ile reddedilmiştir. Nitekim Ethem, 29 Aralıkta isyan etmiştir. Bu arada Kazım Bey'in tekrar cepheye dönmesinin daha uygun olacağına karar verilecektir

Kazım Bey, Birinci İnönü muharebesini Eskişehir'den; İkinci İnönü muharebesini ise Ankara'dan takip etmiştir. İkinci İnönü zaferinden hemen sonra düşman kuvvetleri, İnönü mevkiinden çekildikten sonra Mustafa Kemal, Kazım Bey'den Mürettep Kolordu Kumandanı unvanı ile Kocaeli bölgesine gitmesini istemiştir. İzmit ve Sakarya, Yunanlılar tarafından oldukça muntazam kuvvetlerle tutulmaktadır. Mürettep Kolordu ise büyük ölçüde Kuva-yı milliyetçilerinden nizamiyeye çevrilmiş taburlardan oluşmaktadır. Henüz teşkilatı ve teçhizatı tam değildir. Kazım Bey, yaklaşık bir aylık bir sürede dağıtık kuvvetleri nizama sokmuş ve yeni taburlar oluşturmuştur. Mürettep Kolordu, İzmit'i Yunanlılardan almak için 20 Haziran'da bir harekâta başlamış ve 28 Haziran 1921'de Sakarya ve İzmit işgalden kurtarılmıştır. Kazım Bey'in ve kolordusunun başarısı büyük heyecan ve yankı uyandırmıştır.

Mürettep Kolordu, Kütahya Eskişehir Muharebelerine de katılmış, bulunduğu bölgede Yunan ordusunun geri çekilme istikametini tutmuştur. Esas ordunun Sakarya Nehrinin doğusuna çekilmesinden sonra ise aldığı emir üzerine Kazım Bey, 17. Fırka ve emrindeki diğer kuvvetlerle 10 Ağustos'ta Geyve'den Mudurnu-Nallıhan yolu ile Sakarya'nın doğusuna hareket etmiştir. Yunan kuvvetlerine hissettirmeden esas orduya katılmak için günde 40 kilometrelik mesafeyi kat etmiş ve 18 Ağustos 1921'de Sakarya'nın doğusuna ulaşmıştır. Yunan taarruzu için yapılan hazırlıklar kapsamında Türk ordusunun sağ cenahı Kazım Bey'in komutasına verilmiştir. Beylikköprü bölgesinin müdafaasını üstlenmiş, Fevzi Paşa ile birlikte harekât merkezinde bulunmuş ve Yunan kuvvetleri püskürtüldükten sonra karşı taarruzu yönetmiştir. Özellikle Duatepe muharebesinde gösterdiği başarı ve kahramanlık onu savaşın en önemli

figürlerinden biri haline getirmiştir.

Kazım Bey, Sakarya savaşındaki başarısı nedeniyle 12 Eylül 1921'de generalliğe terfi etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın aday göstermesi üzerine 14 Ocak 1922'de TBMM tarafından Millî Müdafaa Vekili seçilmiştir. Sakarya Savaşında kazanılan zafere karşın ordu, ciddi kayıplar vermiş ve yıpranmıştır. Özellikle maddi imkânlar da düşünülduğünde Millî Müdafaa Vekili olarak Kazım Paşa'yı zor bir görev beklemektedir. Kazım Paşa, ordunun donatılması ve silah temini için dışarıdan alma yolunu değil; İtilaf devletlerinin kontrolündeki cephanelerde bulunan silahların Anadolu'ya aktarılması fikrini savunmaktadır. Bu zorlukların yanında TBMM içerisindeki muhalefete karşı da mücadele edilmektedir. İkinci grubun muhalefeti ile İcra Vekilleri Heyeti seçimi yenilenmiş ve Kazım Paşa, 12 Temmuz 1922'de yeniden Millî Müdafaa Vekili seçilmiştir. Kazım Paşa'nın meşgul olduğu en önemli mesele, şüphesiz taarruz hazırlıklarıdır. Bu hazırlıkların tamamlanmasının ardından 27 Temmuz'da Akşehir'e taarruzla ilgili planları görüşmek üzere yapılan toplantıya Mustafa Kemal ile birlikte gitmiştir. 26 Ağustos'ta taarruzun başladığını TBMM'ye Millî Müdafaa Vekili olarak Kazım Paşa bildirmiş ve cephedeki gelişmeleri Meclise aktarma görevini üstlenmiştir. 26 Ağustos'ta başlayan taarruz, her bakımdan mükemmel şekilde gerçekleşmiş ve 30 Ağustos günü, Başkomutanlık Meydan Muharebesi yapılarak, Yunan orduları, tam bir hezimete uğratılmıştır. Cephe veya cephe gerisindeki hizmetlerinden dolayı üstün başarı gösteren isimler arasında yer alan Kazım Paşa, Ferik (Korgeneral) rütbesine yükseltilmiştir. Mustafa Kemal, Kâzım Paşa'ya bir tebrik telgrafı ile birlikte, esir alınan Yunan ordusu başkomutanı General Trikopolis'in kılıcını hatıra olarak göndermiştir.

Bütün bu zorlu sürecin içerisinde en başından itibaren ve aktif şekilde yer alan Kazım Paşa, Büyük Taarruz sonrası yorgun düşerek hastalanmış ve doktorlar tarafından kendisine uzun bir istirahat önerilmiştir. 11 Ekim'de imzalanan Mudanya Mütarekesinin ardından sıra barış görüşmeleri için delege tespitine gelmiştir. Mustafa Kemal, bu meseleyi görüşmek üzere Bursa'da bulunan İsmet ve Fevzi Paşalar ile bir araya gelmek için Refet ve Kazım Paşaları yanına alarak Bursa'ya giderken, Kazım Paşa'nın da yanında bulunmasını istemiştir. Hasta olmasına rağmen bu teklifi geri çevirmemiş ve Bursa'ya gitmiştir.

Kazım Paşa'nın Millî Mücadelenin askeri ve siyasi safhasında Mustafa Kemal ile sağladığı uyum ve eşgüdüm Lozan Antlaşması'nın imzalanmasının ardından da devam etmiştir. Kazım Paşa, henüz TBMM'nin açılış sürecinde, idare şeklinin Cumhuriyet olması gerektiği düşüncesine sahiptir. Dolayısıyla sıranın bunu gerçekleştirmeye geldiğinin Mustafa Kemal gibi farkındadır. 28 Ekim 1923 akşamı, Mustafa Kemal'in "Yarın Cumhuriyeti ilân edeceğiz" ifadelerini kullandığı yemekte bulunan isimlerden biridir. 29 Ekim'de Cumhuriyetin ilanının ardından İsmet Paşa'nın başkanlığında kurulan ilk hükümette Millî Müdafaa Vekili olmuştur. 6 Mart 1924'teki İsmet Paşa kabinesinde de bu görevi sürdürecektir.

Kazım Paşa, vekilliği sırasında uzun süren bir savaş döneminden oldukça yıpranmış şekilde çıkan ordunun eksiklerinin tamamlaması işiyle uğraşmıştır. Başka önemli bir mesele de savaşta şehit düşmüş veya savaştan etkilenmiş ordu mensuplarının ailelerine sahip çıkılması ve bunlara maaş bağlanmasıdır. Millî Müdafaa Vekâleti olarak bu meselenin halli için 7 Şubat 1924'te TBMM'de bir kanun çıkarılmıştır. İsmet Paşa'nın 21 Kasım 1924'te başvekillikten istifası üzerine 22 Kasım 1924'te Ali Fethi Bey'e yeni hükümet kurma görevi verilmiştir. Fethi Bey'in Millî Müdafaa Vekilliğini de kendi üstüne alması üzerine Kazım Paşa, bu görevi bırakmak zorunda kalmıştır. Ancak Mustafa Kemal'in işareti üzerine 26 Kasım 1924'te TBMM başkanlığına seçilmiştir. Bu görevi, 1 Mart 1935 tarihine kadar aralıksız sürdürecektir. 1926 yılının 30 Ağustosunda 1. Ferikliğe (Orgeneralliğe) terfi etmiştir. 6 Temmuz 1927'de ise Orgeneral olarak askerlik

mesleğinden emekli olmuştur.

Yaklaşık on yıllık TBMM başkanlığı sırasında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci ile ilgili pek çok yasama faaliyetinin yanı sıra bazı siyasi gelişmelerde rol almıştır. 30 Ekim 1924'te Mustafa Kemal ve Başvekil İsmet Paşa ile bir araya gelerek milletvekili olan paşaların siyaseti bırakmalarına dair girişimde katkı sahibidir. Meclis Reisi sıfatıyla aynı anda hem asker hem milletvekili olan isimlere bir yazı göndererek, iki görevden birini tercih etmelerini ve tercihlerini kendisine bildirmelerini istemiştir. Kâzım Karabekir, Ali Fuat, Refet, Cevat ve Cafer Tayyar paşalar mebus kalmayı tercih etmişlerdir. Yıllar önce Mustafa Kemal ile birlikte katıldıkları İttihat Terakki Cemiyetinin kongresinde Mustafa Kemal'in savunduğu fikrin hayata geçirilmesinde yine birlikte bulunmuşlardır.

1930'da ise Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmadan önce Mustafa Kemal ile birlikte Fethi Bey ile Yalova'da yapılan görüşmede bulunmuştur. 12 Ağustos 1930'da Cumhuriyet'in ikinci muhalefet fırkası doğmuş; halk, Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşunu coşkuyla karşılamıştır. Fethi Bey'in 17 Eylül 1930 tarihli İzmir Mitingi sırasında çıkan olaylar üzerine Mustafa Kemal'in talimatıyla İzmir'e gitmiş ve muhalefet lideri Fethi Bey, İzmir Valisi ve Mahmut Esat Bey arasındaki anlaşmazlığın giderilmesinde arabulucu olarak yer almıştır.

1934'te Soyadı Kanununun kabulünün ardından Mustafa Kemal'e TBMM tarafından Atatürk soyadı verilmiştir. Atatürk de yakın çevresindekilere soyadı önerilerinde bulunmuş ve Kazım Paşa'ya "Sakarya" soyadını önermiştir. Ancak Kazım Paşa, aile isminden hareketle Özalp soyadını tercih etmiştir.

10 yıl 3 ay boyunca TBMM başkanlığını sürdüren Kazım Özalp, 1 Mart 1935 tarihinde bu görevinden ayrılmış ve aynı gün Milli Müdafaa Vekilliğine getirilmiştir. Boğazlar ve Hatay meselesinin gündemde olduğu, dünyanın ikinci bir büyük savaşa doğru gittiği kritik bir dönemde bu vazifeyi, dört yıl sürdürmüş ve 17 Ocak 1939'da vekillikten istifa etmiştir. 1943-1947 arasında CHP Meclis Grubu Başkan Vekilliğini yürütmüştür. 1920-1950 yılları arasında Balıkesir'den milletvekili olan Kazım Özalp, 1950-1954 yılları arasında bu kez Van milletvekili olarak mecliste yer almıştır. 1954'te ise seçime girmeyerek 72 yaşında siyasî hayattan çekilmiştir.

Uzun siyasî yaşamına karşın sadece siyasî bir figür olarak kalmamıştır. Cumhuriyetin kuruluş ve yerleşme aşaması ile ilgili bazı süreçler içerisinde yer almıştır. 1928'te yeni alfabe ve harflerin belirlenmesi için düzenlenen toplantılara katılmış bunlara bazen başkanlık yapmış ve görüşlerini beyan etmiştir. Yeni alfabede "q" harfinin yer almasını savunmuştur. Toplantılar neticesinde yeni harfler kabul edilmiş ve 3 Kasım 1928'te kanun olarak yürürlüğe girmiştir. Alfabe çalışmalarının yanı sıra dil ve tarih çalışmaları içerisinde de yer almıştır. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin üyesi olarak cemiyetin düzenlediği dil kurultaylarına başkanlık etmiştir. Dil ve kültür sahasının dışında iktisadi alanda da bazı faaliyetlere ön ayak olmuştur. 1929 Buhranının etkilerini azaltabilmek ve halkı tutumlu yaşamaya ve yerli malı tüketmeye özendirmek amacıyla 4 Aralık 1929'da Kâzım Paşa'nın başkanlığında yapılan toplantıda Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet 1936'da "Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu" adını almıştır. Kâzım Özalp, 27 Ekim 1949 yılına kadar Cemiyetin başkanlığını sürdürmüştür.

Kazım Özalp, öğrencilik yıllarından başlayarak askeri ve siyasi hayatı boyunca Mustafa Kemal Atatürk'ün en yakınındaki ve en güvendiği isimlerden biri olmuştur. Nitekim Kazım Özalp de bu güveni boşa çıkarmamış, askeri ve siyasi sahada üstüne düşen her vazifeyi layıkıyla yerine getirmiştir. Netice itibarıyla çöken bir imparatorluktan yeni bir devlet ve ulusun çıkarılmasında Mustafa Kemal Atatürk'ün en önemli yol arkadaşlarından biri olmuş ve 6 Haziran 1968'te Ankara'da hayata veda etmiştir.

Murat KILIÇ

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi**, Cilt III, TBMM Vakfı Yay., Ankara 1994.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu, 1912-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

KIZILIRMAK, Ahmet, **Askerî ve Siyasi Yönleriyle Kazım Özalp**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 2012.

ÖZALP, Kazım, **Millî Mücadele**, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilâli**, Cilt I, Kastaş Yayını, İstanbul 1987.

TANFER, Vehbi, "Kâzım Özalp(1882-1968)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 31, s.163-176.

17/05/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kazim-fikri-ozalp-1882-1968/?pdf=3539> adresinden erişilmiştir